

AUDITDAN FOYDALANUVCHILAR VA UNING ZAMONAVIY IQTISODIYOTDAGI ROLI O'RNI

Saidova Sevaraxon

Xitoy madaniy markazi iqtisodchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7192787>

Zamonaviy jamiyatda mulkchilikning turli shakllariga ega bo'lgan tashkilotlar o'zlari ishlab chiqarishni shakllantirish, har qanday turdagi mahsulotni mustaqil ravishda sotish, buxgalteriya hisobi va soliq hisobi usullarini tanlash, ushbu korxonaga mos keladigan ish haqi tizimidan foydalanish va boshqa ko'p imkoniyatlarga ega. Bunda shuni ham unutmaslik kerakki, bu korxonalarning barchasi davlat tomonidan nazorat qilinadi va bu vaziyatda moliyaviy-iqtisodiy nazorat ham, majburiy audit ham muhim rol o'ynaydi.

Ushbu mavzu juda dolzarbdir, chunki bugungi kunda iqtisodiyotda auditning ahamiyati juda yuqori, usiz kompaniyaga hozirgi va kelajakda ham biznesni samarali olib borishga imkon beradigan bunday qaror qabul qilish deyarli mumkin emas. Shunga asoslanib, shuni aytishimiz mumkinki, o'z vaqtida o'tkazilgan audit tashkilot faoliyatini ob'ektiv baholash va uni yanada rivojlantirish uchun zarur harakatlar rejasini tanlash imkonini beradi.

Audit - bu tashkilotning buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarining ishonchliligini ifodalash uchun mustaqil tekshirish. Audit har bir davlat bozor iqtisodiyotining ajralmas qismi bo'lganligi sababli, bozor iqtisodiyoti va moliyaviy nazorat tizimida auditorlik faoliyati muhim rol o'ynaydi [1].

Audit tahliliy funktsiya, ekspert, konsalting, axborot, boshqaruv va ishlab chiqarish kabi bir qancha muhim funktsiyalarni bajaradi. Ushbu funktsiyalarning barchasi tufayli audit umuman iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi, shuningdek, nafaqat turli korxonalarning moliyaviy holatini yaxshilashga, balki buxgalteriya hujjatlarini buzishdan kelib chiqadigan har qanday xavflarning oldini olishga yordam beradi [3].

Agar korxonada o'zining moliyaviy holati to'g'risida to'g'ri va to'liq ma'lumot olishni istasa yoki shunchaki majburiy auditga duchor bo'lsa, u holda auditorlarning yordamiga murojaat qilishi kerak. Sifatli auditorlik xizmatlarini taqdim eta oladigan auditorlik kompaniyasini toping, chunki bu faoliyat turi malaka va alohida e'tibor talab qiladi [4].

Bunday sharoitda korxonada faoliyati bilan u yoki bu tarzda bog'liq bo'lgan har bir kishi uchun uning faoliyati to'g'risida ma'lumot olish zarurati tug'iladi. Auditor moliyaviy hisobotlardan foydalanuvchilar va uni tuzuvchilar o'rtasida vositachi vazifasini bajaradi.

Shunday qilib, keling, auditorlik ma'lumotlaridan kim foydalanuvchi bo'lishi mumkinligini ko'rib chiqaylik va ular bu ma'lumotlardan nima maqsadda manfaatdor. Korxonalardan tashqari auditorlik ma'lumotlaridan foydalanuvchilarga misol bo'lishi mumkin: kreditorlar, foizlarni olish uchun, investorlar, korxonaga egalari va menejerlari, ish, tovar va xizmatlar olish uchun xaridorlar, etkazib beruvchilar va albatta davlat agentliklari.

Auditorlar tomonidan loyihalar bo'yicha ishlash jarayonida to'plangan va tahlil qilinadigan ma'lumotlar alohida auditorlar va auditorlik tashkilotlarining tegishli ichki ish hujjatlarida, shuningdek mijozlarga taqdim etiladigan hisobot shakllarida aks ettiriladi [2].

Hujjatlarning shakliga, shuningdek, ulardagi auditorlik ma'lumotlarining mazmuniga bog'liq bo'lgan auditorlik ma'lumotlaridan foydalanuvchilarning tasnifini ko'rib chiqing.

Demak, auditor tuzadigan hujjatning birinchi turi bu audit rejasi va dasturidir. Ushbu hujjatda keltirilgan ma'lumotlardan foydalanuvchilar:

- 1) taqdim etilgan ma'lumotlar asosida turli sohalardagi ishlarning sifati va muddatlarini nazorat qiluvchi auditorlar guruhining rahbari;
- 2) to'g'ridan-to'g'ri auditorlik tekshiruvini o'tkazuvchi auditor ushbu ma'lumotdan ketma-ketlik, bajarilgan vazifalarning o'zaro bog'liqligi, uning bosqichlarida tekshirish vaqtlari to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan ko'rsatma sifatida foydalanadi;
- 3) auditorlik xizmatlarini ko'rsatuvchi tashkilot rahbariyati, shuningdek mijozning rahbariyati, agar u yuridik yoki mijoz - jismoniy shaxs bo'lsa, ushbu hujjat asosida shartnoma majburiyatlarining bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshiradi;
- 4) auditorlarning o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkiloti audit rejasi va dasturida ko'rsatilgan ma'lumotlarga asoslanib, ko'rsatilayotgan auditorlik xizmatlari sifatini tashqi nazoratni amalga oshiradi.

Auditorlarning ish hujjatlaridan foydalanuvchilari quyidagilardir:

- 1) auditorlik dalillarini to'plash, audit to'g'risidagi ma'lumotlarni aks ettirish va audit bilan bog'liq xizmatlarni amalga oshirish maqsadida audit o'tkazuvchi auditor;
- 2) auditorlarning o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkiloti va auditorlar guruhi rahbari auditorlik hujjatlaridagi ma'lumotlarga asoslanib, tegishli ravishda auditorlik xizmatlari ko'rsatilishi ustidan tashqi nazoratni va turli sohalardagi ishlar sifatini nazorat qilishni amalga oshiradi;

3) dastlabki auditni o'tkazish jarayonida ilgari taqdim etilgan auditorlik xizmatlari natijalari to'g'risidagi ma'lumotlardan foydalanish maqsadi bo'lgan individual auditorlar yoki uchinchi tomon auditorlik tashkilotlari;

4) auditorlik tashkilotining rahbariyati, ilgari ko'rsatilgan xizmatlar to'g'risida ma'lumot to'plash, ularni tashkilotning kelgusi faoliyatida qo'llash uchun auditorning ish hujjatlaridan foydalanish.

Auditor tomonidan tuziladigan hujjatlarning navbatdagi turi bu tekshirilayotgan ob'ekt rahbariyatiga taqdim etiladigan hisobotdir. Uning foydalanuvchilari:

1) auditorlik tashkiloti rahbariyati;

2) tashkilot egalari va mijoz rahbariyati birlamchi hujjatlarni, moliyaviy hisobotlarni va buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini to'g'rilash, shuningdek ularning ishonchliligi, ichki nazoratni optimallashtirish, buxgalteriya hisobi tizimini baholash maqsadida;

3) o'zlariga bo'ysunuvchi vazirliklar va idoralar auditorlik ma'lumotlaridan buxgalteriya hisobi va hisobotining amaldagi tizimini baholash, shuningdek davlatning mulkiy va moliyaviy manfaatlarini ro'yobga chiqarish maqsadida foydalanadi;

4) individual auditorlar, uchinchi tomon auditorlik tashkilotlari, auditorlarning o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkiloti va boshqalar.

Hujjatda audit hisoboti sifatida taqdim etilgan audit ma'lumotlaridan yuqoridagi barcha audit foydalanuvchilari foydalanadilar. Ulardan tashqari, boshqa davlat organlari, jumladan sudlar, soliq organlari va boshqalar ham ushbu ma'lumotlardan foydalanuvchi hisoblanadi.

Yuqorida aytilganlarning barchasini umumlashtirib, xulosa qilishimiz mumkinki, auditorlik hisobotlari va hujjatlarida mavjud bo'lgan ma'lumotlar audit foydalanuvchilari uchun zarur va muhim, chunki bu ma'lumotlar foydalanuvchilarga kutilayotgan foydani baholashga, barcha turdagi xavf nuqtalarini aniqlashga imkon beradi shuningdek, audit ob'ekti bilan o'zaro munosabatlarning turli istiqbollari aniqlashda ahamiyati kattadir.

REFERENCES

1. Boburov A.M. Ichki audit. Tashkilot va metodologiya. Вестник МГУ. 2020. №2.
2. Karimov M. Audit va auditorlik faoliyatining asosiy yo'nalishlari. - M.: FIPK, 2020.
3. Четыркин Е.М. Выборочные методы в аудите [Текст]: практическое пособие. изд-2. - М: Дело, 2019.